

THEOLOGIA SYSTEMATICA

Lőrinczi Petra *

Budapest

Buddhizmus a Koreai-félszigeten a protestáns keresztyénség viszonylatában

Buddhizmus a Koreai-félszigeten

Ebben a dolgozatban a koreai buddhizmus történetét és jellegzetességeit ismertetem röviden. Először egy általános képet nyújtok a buddhizmusról, amelyet a koreai buddhizmus egyedi sajátosságainak részletezése követ, végül pedig igyekszem reflektálni a koreai buddhizmus és a protestáns keresztyénség közötti viszonyra.

Kőrösi Csoma Sándortól kezdve a magyar buddhizmuskutatás nagy hagyományokra tekinthet vissza. Jelentős kutatók a témában a teljesség igénye nélkül: Bethlenfalvy Géza, Birtalan Ágnes, Hamar Imre, Hidas Gergely, Kosa Gábor, Körtvélyesi Tibor, Orosz Gergely, Pap Melinda, Rúzsza Ferenc, Sárközi Alice, Szabó Balázs, Szegedi Mónika, Szilágyi Zsolt, Tőkei Ferenc és Wojtilla Gyula. Fontos kutatási központok a Tan Kapuja Buddhista Főiskola és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Buddhizmus-kutatás Központja. A későbbiekben kitérek még a koreai buddhizmus főbb kortárs kutatóira, a koreai keresztyénség és buddhizmus közötti kapcsolat témakörében kutatásokat végzett gondolkodókra, valamint a koreai buddhizmus jelentős nemzetközi és koreai kutatóira is.

A buddhizmusról általában

A buddhizmus ma számos olyan vallási irányzat összességét jelöli, amelyeknek Buddha és filozófiája a közös alapja. A buddhizmus kezdetei a Kr. e. 5. századra tehetőek. A buddhizmus alapvető tanításai Gautama Sziddhártától származnak, aki India észak-keleti részén élt a Kr. e. 6–4. század között. A Megvilágosult tanításai a földi vágyakból fakadó szenvedés megszüntetéséhez

* Lőrinczi Petra (Budapest, 1995) a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolájának PhD-hallgatója. Disszertációját a dél-koreai Yoidó Teljes Evangéliumi Egyház történetének témájában írja. Fő kutatási területe a dél-koreai protestáns keresztyénség, ezen belül pedig a pünkösdi és karizmatikus mozgalmak.

segítenek hozzá, amelyet az egyén a nyolcas út követésével érhet el.¹ A filozófiai tanítások alapján a buddhizmus később apránként intézményesülve vallásként indult el és terjedt számos népek és kultúrák körében. A Kr. e. 3. századra, Ashoka császár uralkodása alatt, aki ebben az időben az indiai szubkontinens nagy része felett uralkodott, a buddhizmus jelentős terjedésnek indult. Ashoka áttérése a buddhizmusra és a buddhista tanítások uralkodói támogatása lehetővé tette, hogy a hit India határain túlra is eljusson. Ashoka hittérítői a szomszédos földekre utaztak, például Srí Lankára, Közép-Ázsiába és Délkelet-Ázsiába is, ahol szerzetesi közösségeket hoztak létre és terjesztették a Dharmát.

A szerzetesrendek és kolostorok kialakulása után a Kr. u. 1. és 5. század között a buddhizmus folyamatosan terjedt a közép-ázsiai régióban a Selyemút menti folytonos kulturális érintkezéseknek köszönhetően. A buddhista kereskedők és hittérítők olyan távoli helyekre is eljuttatták a buddhizmus tanításait, mint Afganisztán, Pakisztán és Kína. Ebben az időszakban készültek el a buddhista szent iratok különböző nyelvű fordításai, s ez jelentősen hozzájárult a buddhizmus különböző kulturális kontextusokban való akadálytalan meghonosodásához.

A Kr. u. 7. századra a buddhizmus nagy jelentőségre tett szert Kelet-Ázsiában is, különösen Kínában, Koreában és Japánban. A buddhista szövegek és tanítások Közép-Ázsiából és Indiából kerültek be Kelet-Ázsiába, ahol a buddhista szent iratok fordítása érdekében kolostori központokat jöttek létre. Az így meghonosodott buddhista gyakorlatok könnyedén épültek be a helyi vallási hagyományokba vagy egészültek ki ezekkel. Ebben az időszakban lettek nagy hatású és befolyásos irányzatokká az olyan iskolák, mint a Chan (zen) buddhizmus Kínában és Koreában (jeon), illetve a Tiszta Föld Buddhizmus Japánban. A 13. századra a buddhizmus az indiai vadzsrajána tanítások integrálásával virágzott Tibetben is. A tibeti uralkodók és tudósok döntő szerepet játszottak a buddhista szövegek tibeti nyelvre való lefordításában, valamint az egyedi tibeti buddhista irányzatok és gyakorlatok kialakításában. A buddhizmus Tibet uralkodó vallásává lett és jelentős hatást gyakorolt a tibeti kultúrára, művészetre és társadalomra.

A buddhizmus térbeli elterjedése azt is eredményezte, hogy az évszázadok folyamán számos irányzata és iskolája alakult ki. Noha a *Tripitakát*, a buddhista szent iratok kánonját minden valószínűség szerint a Kr. e. 1. század folyamán

¹ Gnanaloka, V. M.: The Noble Eight-fold Path as Mundane Path and as a Constituent of Supra-mundane Path – A Philosophical Interpretation. In: *5th International Buddhist Conference – IBC 2019: “Buddhism: Beyond Religious Extremism”, 6th December 2019*. Bhiksu University of Sri Lanka, Anuradhapura 2019, (191–193) 191. [Research & Publications. Digital Repository. http://repo.busl.ac.lk/bitstream/handle/1/382/IBC-2019_191.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2024. jún. 2.)].

rögzítették írásba, a szerzetesi élet és etika egyes elemei már a legkorábbi időszakban a napjainkban is érvényben levő szabályokat követték. Ilyen például a szerzetesek cölibátusa (*bhikkhu*, páli és szanszkrit nyelven: *bhikṣu*), a szerzetesi ruha viselete és a haj leborotválása. Azonban a korai egységes kezdetek ellenére az egyes irányzatok idővel nagyobb eltéréseket kezdtek mutatni. A buddhista tanok különböző ösvényeket követve változtak és bővültek. Az irányzatok kialakulásával kapcsolatban a tudósok a szerzetesi hagyományok lassú, de folyamatos változását látják a kezdeti pontnak:

„A tudományos konszenzus azt a nézetet részesíti előnyben, amely szerint a legkorábbi különálló buddhista csoportok nem a doktrína feletti nézeteltérések, hanem inkább az ordinációs vonal (*upasampada*) és a szerzetesi fegyelmi kódex (*vinaya*) különbségei miatt jöttek létre. Míg a hitértelmezésben már a korai időszakban is voltak különbségek, a szerzetesi közösségen belüli formális eltérések definíciója, amelyet az egyezés érdekében minden csoport el is fogadott, a szerzetesi fegyelmet határozta meg a független csoportok kialakulásának kulcstényezőjeként.”²

A buddhizmus számos iskolája közül a legkiemelkedőbbek közé tartozik a théraváda, a mahájána és a vadzsrajána. A théraváda a buddhizmus egyik legkorábbi formájának számít. Délkelet-Ázsia területén különösen Srí Lankában, Thaiföldön, Mianmarban, Laoszban és Kambodzsában terjedt el. A théraváda irányzat szorosan kötődik Gautama Siddhartha, a történelmi Buddha eredeti tanításaihoz. A személyes felszabadulást hangsúlyozza az önfegyelem, a meditáció és a bölcsességre való törekvés útján. A szerzetesség jelentős szerephez jut a théraváda buddhizmusban.

Ezzel szemben a másik fő irányzat, a mahájána buddhizmus, több száz évvel a théraváda után alakult ki, és inkább Kelet-Ázsiában terjedt el, beleértve Kínát, Japánt, Koreát és Vietnámot. A mahájána az együttérzést és a bódhiszattvák létét hangsúlyozza. A bódhiszattvák olyan természetfeletti ágensek, akik akaratlagosan késleltetik saját megvilágosodásukat, hogy másokat vezethessenek a megszabadulás felé. A bódhiszattvák pantheont alkotnak, és a mahájána tradíciókban elmosódnak a határok köztük és Buddha között.³ A mahájána tanításokban találjuk meg először az üresség fogalmát (*śūnyata*) és a módszer gondolatát (*upāya*),

² Cox, Collett: Mainstream Buddhist Schools. In: Buswell, Robert E. Jr (ed. in chief): *Encyclopedia of Buddhism*. Vol. 1. Macmillan Reference USA, New York – Detroit etc. 2004, (501–507) 503.

³ Hirakawa, Akira: *A History of Indian Buddhism: From Śākyamuni to Early Mahāyāna*. Translated and edited by Paul Groner. Buddhist Tradition Series, Vol. 19. Motilal Banarsidass Publishers, Delhi 1993, 2.

amelynek az a lényege, hogy a tanításokat a különböző egyének képességeihez és szükségleteihez lehet és szükséges igazítani.⁴ A mahájána buddhizmusról és a valószínű irányzatok általánosításáról Paul Williams a következőket írja:

„A doktrinális sokféleség értékelésének fontossága nemcsak a buddhizmus egészére vonatkozik, hanem magára a mahájánára. Van egy tévedés, amelyet »esszencialista tévedésnek« fogok nevezni. Ez akkor fordul elő, ha egyetlen nevet vagy kifejezést kiválasztunk, és azt feltételezzük, hogy annak egy egységes jelenségre kell utalnia. Ez valóban olyan tévedés, amelyet egy kis gondolkodás után be is látunk. Mindazonáltal van ebben egy sajátosan átható és mélyen gyökerező tévedés is, amely azt az érzést kelti, hogy mivel ugyanazt a szót használjuk, lennie kell valami változatlan magnak, esetleg egyfajta esszenciának, amely a vonatkozó meghatározás alapján azonosítható, s így minden alkalommal, amikor az adott kifejezés használjuk, ugyanazt fejezzük ki. Mivel a »mahájána« kifejezést (vagy megfelelőjét a helyi nyelven) a buddhisták talán már az időszámításunk előtti első századtól napjainkig használták Indiától Tibeten, Közép-Ázsián, Mongólián, Kínán át Japánig, majd később a nyugati világban is, ezért utalnia kell néhány azonosítható jellemzőre, amelyet mi definícióban rögzíthetünk.”⁵

Az idézetből is láthatjuk, hogy a buddhizmus kifejezés, de még a buddhizmus egyes irányzatainak megnevezése is valamelyest „esszencialista tévedésnek” tekinthető. A vallások, kulturális jelenségek általánosítása során általában óhatatlanul használunk olyan ködösen vagy nehézkesen definiálható egységeket, mint például „kereszténység”, illetve jelenségeket, mint például „szinkretizmus”. Ezért egy-egy jelenség kifejtése vagy két nem lokálisan konkretizált nagy vallási hagyomány összehasonlítása mindig is valamelyest elnagyolt marad.

A mahájána buddhizmus kezdeteivel kapcsolatban kevés információ áll rendelkezésünkre, ugyanis az első szövegek, amelyek említést tesznek róla, az 5–6. századból⁶ származnak. Ezt az időszakot bőven megelőzte a buddhizmus kelet-ázsiai terjedése, mint ahogyan azt a fenti idézetben is olvashattuk. A kutatók nem értenek egyet abban, hogy a hinajána és a mahájána irányzat pontosan mikor vált el egymástól, s így az utóbbi kialakulásának idejét és körülményeit sem lehet perdöntő módon meghatározni. Az alapvető különbséget az egyes szent szövegek adják, azonban ezek keletkezésének korából nem lehet pontosan következtetni az adott irányzat eredetére. A mahájána buddhizmus fő iskolái a következők: zen

⁴ Ruzsa Ferenc: A legnagyobb buddhista filozófusok. In: Szilágyi Zsolt – Hidas Gergely (szerk.): *Buddhizmus*. Magyar Vallástudományi Könyvtár, VI. Vallástudományi Társaság – L'Harmattan, Budapest 2013, (79–93) 80.

⁵ Schopen, Gregory: Mahájána. In: Buswell, Robert E. Jr (ed. in chief): *i. m.* (492–499) 492.

⁶ Uo.

buddhizmus (a koreai szon és a kínai csan), tendai (tiantai) buddhizmus, nicsiren buddhizmus és a tiszta föld buddhizmus.⁷ Ezek közül számunkra a szon buddhizmus lesz a legjelentősebb a koreai buddhizmus tárgyalásakor.

Egy másik forma a tibeti ezoterikus vadzsrajána buddhizmus, amelynek besorolása szintén vitatott a kutatók között.⁸ A vajrayana buddhizmust, amelyet gyakran a tibeti buddhizmussal társítanak, az ezoterikus gyakorlatok, rituálék és a tantra alkalmazása jellemzi. A vadzsrajána olyan speciális technikák használatát hangsúlyozza a megvilágosodás gyors elérése érdekében, mint az istenségióga, a vizualizáció és a mantraszavalás, és egyaránt magában foglalja a théraváda és a mahájána tanítások elemeit, de különös hangsúlyt fektet a tanítások átadására, amelynek a guru és a tanítvány közötti szoros, személyes kapcsolat feltétele alatt kell történnie.

Ezek a buddhista iskolák különböznek ugyan egymástól, céljuk azonban közös: a megvilágosodás elérése és a szenvedés enyhítése. Míg a théraváda az egyéni felszabadulásra összpontosít, a mahájána az együttérzést és minden lény felszabadítását hangsúlyozza, a vadzsrajána pedig az egyénhez közel álló módszereket kínálja a megvilágosodás elérésére. Ezek az iskolák tehát a buddhista gondolkodás és életgyakorlat gazdag sokszínűségét képviselik és sokféle utat kínálnak a spirituális ébredés és beteljesülés eléréséhez. Hirakawa Akira japán buddhizmuskutató a következőket jegyezte meg az iskolák és irányzatok kialakulásának háttéréről:

„Röviden áttekintve az indiai buddhizmus történetét, megállapíthatjuk néhány sajátos jellemzőjét, valamint eltűnésének számos okát. Sákjamuni Buddha halálakor, vagyis i. e. 5. században a buddhista rend koldusok kis csoportjaiból állt Közép-Indiában. Sákjamuni tanítványainak erőfeszítései révén a buddhizmus délre és nyugatra is elterjedt. I. e. a harmadik században, Asóka király megtérése után a buddhizmus hamarosan elterjedt egész Indiában. A rend növekedésével és a szerzetesek számának gyarapodásával viták támadtak a szerzetesi fegyelem betartását és a tanok értelmezését illetően. A korai rend végül két iskolára oszlott: a haladó mahászánghika és a konzervatív szthaviraváda (páli nyelven: théraváda)

⁷ Ld. még Tarr Dániel: Mahájána buddhizmus. In: *Buddhism and Oriental Thought*. <https://web.archive.org/web/20100820073940/http://tarrdaniel.freeweb.hu/documents/Mahayana/mahajana.htm> és Silk, Jonathan A.: Mahayana. Monastic and philosophical traditions. In: *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Mahayana/Monastic-and-philosophical-traditions> (2024. jún. 2.)

⁸ Cohen, Richard S.: Discontented Categories: Hīnayāna and Mahāyāna in Indian Buddhist History. In: *Journal of the American Academy of Religion* 63, (1995/1), 1–25.

iskolára. A további szakadások következtében számos iskola jött létre, és a buddhizmus belépett a maga szektás (nikája vagy hinajána) időszakába.”⁹

Összefoglalás

A buddhizmust nagyjából 2500 évvel ezelőtt vette kezdetét Gautama Siddhartha, később Buddha megvilágosodásával és tanainak terjedésével. Ezt követően a vallás Ázsiában is elterjedt és különféle iskolákká, illetve a lokális kulturális kontextusba integrált hagyományokká fejlődött. A nagy irányzatok között tartjuk számon a théraváda, a mahájána és a vadzsrajána buddhizmust. A buddhizmus mindegyik irányzata elfogadja a négy nemes igazságot, a szenvedést, annak okát, a megszűnését és a megszűnéshez vezető utat, valamint a nyolckrétű ösvény tanát. Története során a buddhizmus jelentős szerepet játszott az ázsiai társadalmak formálásában. Befolyásolta a művészetet, a filozófiát és a meditációs gyakorlatokat. Napjainkban továbbra is jelentős világvallás, 400-500 millió híve van (a világ lakosságának nagyjából 7%-a), és a gyémántút buddhizmus formájában, illetve szinkretikus-ezoterikus formáiban egyre meghatározóbb a nyugati világban is.

A Három Királyság időszaka¹⁰ és a buddhizmus megjelenése a Koreai-félszigeten

A buddhizmus a Koreai-félszigeten kínai közvetítés révén jelent meg Kr. u. 372-ben. Ez azt jelenti, hogy közel 800 éves késéssel érkezik meg ebbe a térségbe. Itt a mahájána buddhizmus terjedt el, amely idővel keveredett a térség népi vallásosságával, a sámánisztikus hagyományokkal, végül a Csoszon-dinasztia idejére

⁹ Hirakawa, Akira. *A History of Indian Buddhism: From Śākyamuni to Early Mahāyāna*. Translated and edited by Paul Groner. No. 19. Motilal Banarsidass Publ., Delhi 1993, 2. Hirakawa, Akira: The Rise of Mahayana Buddhism and its Relationship to the Worship of Stupas. In: *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko, the Oriental Library* 22 (1963), 57–106.

¹⁰ A Koreai-félsziget történetének főbb korszakai Csoma Mózes: *Korea. Egy nemzet, két ország – A közös gyökerektől*. Második, bővített kiadás. Napvilág Kiadó, Budapest 2013, 22. alapján:

Kó-Csoszon (Kr. e. 2333–194);

a Három Királyság korszaka (Kr. e. 1. századtól 668-ig);

Pekcse Királyság (Kr. e. 18-tól Kr. u. 661-ig);

Kogurjó Királyság (Kr. e. 37-től Kr. u. 668-ig);

Silla Királyság (Kr. e. 57-től Kr. u. 668-ig);

Egyesült Silla-dinasztia (668–935);

Korjódinasztia (918–1392);

Csoszon-dinasztia (1392–1910);

A japán gyarmati uralom korszaka (1910–1945);

A félsziget megosztottságának időszaka (1945/1953-tól napjainkig).

a konfucianizmus és a neokonfucianizmus szorította háttérbe a buddhizmust. Napjainkban nagyjából a dél-koreai lakosság 15%-a vallja magát buddhistának. A lakosság több mint fele eleve nem sorolja magát semmilyen vallási irányzathoz, így a protestáns keresztyének után a buddhisták vannak a legnagyobb arányban az országban.

Ebben a szakaszban a mahájána buddhizmus Koreai-félszigetre való érkezését és korai történetét ismertetem.

A buddhizmus érkezéséről szóló első beszámolókat a *Szamguk Szagiban* (Feljegyzések a három királyság történetéről) és a *Szamguk Yuszában* (Kiegészítések a három királyság történetéhez) olvashatjuk. Ezek mellett jelentős forrás még a *Hedong Koszjüng-dzson* (Szerzetesek a tengertől keletre), amely jelentős buddhista szerzetesekhez kapcsolódó hagiografikus gyűjtemény a 13. századból.¹¹

Birtalan Ágnes, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Belső-ázsiai Tanszékének tanszékvezetője és a Koreai Tanszék tanára azt emeli ki a koreai buddhizmus mint államvallás kérdését tárgyaló tanulmányában, hogy bár a fentebb említett források rendkívüli jelentőséggel bírnak, keletkezésük kontextusát nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Ugyanis már a hajdani események és írásba foglalásuk között eltelt hosszú idő is problémát jelent. A 12–13. századi szerkesztők ugyan rendelkezhetek korábbi írott forrásokkal, de ezek nem maradtak fent. Emellett a Koryö-időszak ideológiája is nagymértékben torzíthatta a ránk maradt információkat.¹²

James Huntley Grayson a University of Sheffield nyugalmazott professzora, aki főként a kelet-ázsiai, ezen belül is Koreai-félszigetre jellemző vallási kölcsönhatásait kutatta. A Korea-félsziget vallásainak történetét tárgyaló *Korea – A Religious History* című kötete mellett többek között a 20. századi koreai protestáns csoportok és más koreai vallási tradíciók közötti kapcsolattal is foglalkozott. Ő a következőképpen foglalja össze a buddhizmus megérkezésének kontextusát:

„A koreai történelem következő négy századát, amely a Kr. u. 4. század kezdetétől a 7. század utolsó harmadáig terjedt, a félsziget hatalommal és befolyással bíró érdekcsoportjainak egyeduralomért folytatott harca jellemzi. A versengés

¹¹ „Az első buddhista misszionáriusok megjelenését, legendákkal átszótt tevékenységét a mintegy hét évszázaddal később keletkezett belső források őrizték meg: a Feljegyzések a három királyság történetéről (Samguk Sagi – 三國史記), és elsősorban a Kiegészítések a három királyság [történetéhez] (Samguk Yusa – 三國遺事), a vallás és eszmetörténet szempontjait pedig a Kiemelkedő szerzetesek a tengertől keletre (Haedong Kosüng-jön – 海東高僧傳).” Birtalan Ágnes: A buddhizmus mint államvallás története és stratégiái Koreában: Hoguk Pulgyo (護國佛教). In: Szilágyi Zsolt – Hidas Gergely (szerk.): *Buddhizmus*. Vallástudományi Könyvtár VI. L'Harmattan Kiadó, Budapest 2013, (189–208) 191.

¹² Uo.

a 660-as évek nagy háborús konfliktusaiban csúcsosodott ki, míg végül a félsziget túlnyomó része a Silla fennhatósága alá került. Ebben a hosszú időszakban a megosztottság jellemezte Kínát: a különböző kisebb államok folytattak küzdelmet a harmadik század első felében összeomlott Han Birodalom maradványaiért. Az politikai megosztottság és ezen belül különösen az északi államokra jellemző »barbár« uralom jelentősen hozzájárult a koreai államok fejlődéséhez és a kínai kultúra beáramlásához a félszigetre.¹³

Tehát láthatjuk, hogy a mahájána buddhizmus kedvező körülmények között érkezett a Koreai-félszigetre. Tulajdonképpen együtt bontakozott ki a politikai vákuumban létrejövő királyságokkal és fejlődött a maga sajátos koreai útján. A kínai kulturális befolyás könnyű utat engedett a buddhizmus tanainak terjedéséhez az akkori koreai elit köreiből. Pekcse királyságba 384-ben jutottak el a buddhista tanok.¹⁴ Az 5. századra nagy valószínűséggel a Silla királyságba is megérkezett a buddhizmus. Erről a 13. században keletkezett *Hedonggoszüingcszon*¹⁵ (*Kiváló koreai szerzetesek élete*) című gyűjteményből vannak adataink.

A buddhizmus fénykorának kezdetei a Koreai-félszigeten

A buddhizmus komoly térhódítása 6. században kezdődik meg mind a három királyságban. Erre az időszakra Grayson négy olyan fő tendenciát határoz meg, amelyek a koreai buddhizmus virágzásának kezdeteit fémjelzik: 1. számos szerzetes utazott Kínába és zarándokolt Indiába, hogy ott továbbmélyítse tudását a buddhista tanokban; 2. a koreai korabeli őshonos vallási szokások elkezdtek hatni a buddhizmusra, így idővel a Koreai-félszigetre jellemző egyedi buddhizmus alakult ki; 3. olyan kezdeményezések jelentkeztek, amelyek a buddhizmus Japánban való terjesztésére irányultak;¹⁶ 4. Silla királyságban már ekkor felmerült a buddhizmus mint államvallás lehetőségének kérdése, azonban erre nem került sor a korabeli elit ellenérzéseitől való félelem miatt.¹⁷

A 7. századra azonban egyes királyságokban megfordult a buddhizmus sorsa. Míg a Silla királyságban tovább növekedett a buddhista tanok népszerűsége, és Pekcsét is a buddhizmus térhódítása jellemezte, addig Kogurjóban fokozatos tér-

¹³ Grayson, James Huntley: *Korea – A Religious History*. Revised edition. Routledge Curzon, New York 2002, 22.

¹⁴ Uo. 25.

¹⁵ Uo. 27.

¹⁶ Uo. 30.

¹⁷ Uo. 34.

vesztés veszi kezdetét.¹⁸ Ugyanis Kr. u. 624-ben Kogurjó elitje megismerkedett a taoista tanításokkal, s ezeknek népszerűsége érdekkonfliktust váltott ki a buddhista szerzetesek és az új hit képviselői között. Az uralkodó buddhista kolostorokat kobzott el, amelyeket a taoista szerzetesek használatára engedett át.¹⁹

Silla ebben az időszakban zarándoklatokat indított Indiába, és ekkor élte fénykorát a hvarang szervezet is. A hvarangok szervezetét Dzsinhüng király hozta létre a 6. században. A fiatal nemesi származású fiúk szisztematikus etikai és harcművészeti képzésben részesültek és lettek a katonai elit tagjaivá. A módszerekre és a koncepcióra erős hatással volt egy buddhista szerzetes, Von Kvang.²⁰ Számos jelentős szerzetest is adott Silla, többek között ilyen volt Vongvang, valamint Vönhjo (617–686),²¹ aki kora és talán a koreai történelem egyik legjelentősebb buddhista alakja.²² Még ugyanebben a században kerül sor a három királyság Silla általi egyesítésére 676-ban, amely részint a kínai Szu, majd a Tang Birodalom terjeszkedési törekvéseivel szembeni háborúk tettek lehetővé.²³ A kínai erőket végül Silla vezetésével sikerült visszaszorítani, és Silla virágzó feudális királysággá lett élénk mezőgazdasággal és kereskedelemmel.²⁴ Azonban a 10. századra²⁵ Silla belső konfliktusok miatt lépett a lassú a széthullás útjára. Ezzel együtt új irányzatok és ellentétek alakultak ki a buddhista szerzetesség köreiben:

„E politikai zűrzavar időszakában jutott el Koreába a szon (vagy kínai nevén csan) buddhista iskola kínai tang közvetítéssel. A helyi földesurak és mágnások támogatásával hamarosan számos Szon központ jött létre, többnyire Kjongdzsutól, Silla fővárosától távol. A Szon kilenc hegyi iskolájának alapítói többségükben a híres Mazu Daoyi dharma leszármazottjaitól vették át tanaikat Kínában történő tartózkodásuk során. A buddhizmusnak ez az új megközelítése hamar konfliktust gerjesztett a régebbi elvű iskolákkal (kjo), s ez kettéosztotta a koreai szanghát.”²⁶

Az egyesült Silla széthullását követően Van Gon hadvezér vezetésével alakult meg az új Korjó állam 918-ban, amely 936-ra a teljes félszigetet fennhatósága alá hajtotta.²⁷ Van Gon hívő buddhista volt. A politikai változások ellenére a budd-

¹⁸ Grayson, James Huntley: *Korea – A Religious History*, 36.

¹⁹ Uo. 52–53.

²⁰ Csoma Mózes: *i. m.* 22.

²¹ Birtalan Ágnes: *i. m.* 195.

²² Keel, Hee-Sung: Korea. In: Buswell, Robert E. Jr (ed. in chief): *i. m.* Vol. 1. (430–435) 431.

²³ Csoma Mózes: *i. m.* 23–24.

²⁴ Uo. 26.

²⁵ Uo. 27.

²⁶ Keel, Hee-Sung: *i. m.* 432.

²⁷ Csoma Mózes alapján, az enciklopédiában 8. század olvasható. Csoma Mózes: *i. m.* 27–28.

hizmus továbbra is erős befolyással rendelkezett, s a Korjő-dinasztia idejére az államapparátus szerves részévé vált.²⁸ A 11. században nem csupán a tiantai iskola szellemiségében alakul új rend Korjőban, hanem a korábbi kjo és szon közötti konfliktus enyhítésére irányuló törekvések is elindulnak. Ekkor a születik meg a konszolidáló kilenc hegyi szon iskolából az úgynevezett Dzsogje rend (Jogye). Ezt a nevet napjainkban a legjelentősebb koreai buddhista rend viseli.²⁹ A Silla Királyság idejében a buddhizmus nyújtott erős ideológiai háttérrel az egyesítési törekvéseknek, a folyamatosan külső konfliktusoktól fenyegetett Korjő pedig szintén a buddhista tanításokban találta meg önnön legitimitásának egyik forrását.

A buddhizmus háttérbe szorulása a Czoszon-dinasztia alatt

A Korjő Királyság idejében a gazdasági hatalom egy jelentős része a buddhista kolostorok irányítása alá került. Az élenjáró szerzetesek műveltségük, írás-olvasás készségük és kiemelt pozíciójuk révén gyakran töltöttek be fontos szerepet az állami adminisztrációban vagy pedig tanácsadóként.³⁰ A buddhista szerzetesek és rendek befolyása egyre nagyobb mértéket öltött:

„A Korjő időszakban a buddhizmus valódi államvallássá (kukkjo) lett; a szerzetesek viselték a magas állami hivatalokat, az egyre gyarapodó kolostorok hatalmas birtokokat és anyagi javakat halmoztak fel. Ezekért az előnyökért cserébe messze-menőkig támogatták az uralkodók politikáját.”³¹

Viszont a Korjő-dinasztia befolyásának gyengülésével felerősödtek azok a vélemények, amelyek szerint a buddhista szerzetesek túlságosan nagy hatalommal bírnak. Az egyéni érdekek mellett ennek a szemléletmódnak a kialakulása többek között a Kínából érkező neokonfuciánus tanok térnyerésének köszönhető. A Czoszon-dinasztia uralmának kezdetei alatt radikális buddhistaellenes politika lépett érvénybe:

„Az új, neokonfuciánus ideológiára épült Czoszon-dinasztia (1392–1910) minden hivatalos kapcsolatát megszüntette a buddhizmussal. Elkobozták a buddhista tulajdonban levő földeket és kolostorok százait oszlatták fel. Ahogy a buddhizmus elleni intézkedések egyre keményebbé váltak, úgy tiltották a szerzetessé válást, és a már gyakorló szerzetesek nem léphettek be a fővárosba. Eltörölték a szerzetesi

²⁸ Keel, Hee-Sung: *i. m.* 432.

²⁹ Uo.

³⁰ Birtalan Ágnes: *i. m.* 199–200, és Keel, Hee-Sung: *i. m.* 433.

³¹ Uo. 199–200.

vizsgarendszert, és a különböző buddhista felekezeteknek kényszerűen kellett egyesülniük. Mindössze két felekezet maradt meg, a szon és a kjo, s minden más rendnek ebbe a kettőbe kellett betagozódnia. Tehát röviden: kiszorították a buddhizmust a többségi társadalom életéből, a szerzetesek pedig a társadalom legalsó rétegébe süllyedtek.”³²

Láthatjuk tehát, hogy bár a buddhizmus által hozott új gondolkodás, a különféle tudomány és a kultúra évszázadokon át virágzott és hódított a Koreai-félszigeten, a Csoszon-dinasztia hatalmi és vagyoni érdekeinek érvényesülése³³ hihetetlen gyorsasággal kezdett annak eltörlésébe. Kérdés, hogy miként maradhatott fent mégis egy ilyen léptékű buddhizmusellenes politika ellenére.

A nagy változások jelentősen módosították a szerzetesi életvitelt. A szerzetesek elvonultak a hegyekbe, illetve vándorokká vagy remetékké lettek. Többet kezdtek foglalkozni a tannal,³⁴ és a korábbi rendi konfliktusok is feloldódtak. A kjo rendet fokozatosan háttérbe szorította a szon buddhizmus a térségben, amely jobban tudott alkalmazkodni az üldöztetés körülményeihez.³⁵ A 16. században a buddhizmus egy rövid visszatérést élt meg, amikor a hvarang eszményre alapozó buddhista szerzetesek is részt vettek a Japán ellen folytatott harcokban.³⁶

A nagy visszatérési és megújulási lehetőség a 20. században érkezett el a koreai buddhizmus számára. A japán gyarmati uralom idején a koreai buddhizmus részben előnyös, részben pedig hátrányos helyzetbe került. Egyrészt a szabad vallásgyakorlást és a szerzetesek városokba való visszatérését biztosította a buddhisták számára.³⁷ Ebben a nyugati hatalmak vallásszabadsághoz való hozzáállása is közrejátszott.³⁸ A szerzetesi cölibátus eltörlését is szorgalmazták, amely a japán uralmat követően konfliktus tárgyává lett a koreai buddhista közösségen belül.³⁹ Másrészt a japán uralom nagyon szoros megfigyelés alatt tartotta a buddhista közösségeket, és igyekezett a koreai buddhista iskolákat a japán iskolákba olvasztani.

³² Keel, Hee-Sung: *i. m.* 433.

³³ „Paradox módon ismét a buddhizmus volt az új uralkodó dinasztia segítségére, mégpedig azzal, hogy a buddhista javak elvétele és újraosztása fontos szerepet játszott az új hatalmi bázis kiépítésében.” Birtalan Ágnes: *i. m.* 201–202.

³⁴ Uo. 202.

³⁵ Keel, Hee-Sung: *i. m.* 433.

³⁶ Uo. 433. és Birtalan Ágnes: *i. m.* 202.

³⁷ Keel, Hee-Sung: *i. m.* 433., Birtalan Ágnes: *i. m.* 203.

³⁸ Grayson, James Huntley: *Korea – A Religious History*, 184.

³⁹ Birtalan Ágnes: *i. m.* 203.

A dél-koreai buddhizmus napjainkban

Mint fentebb említettük, a koreai buddhista közösségen belül törésre került sor a cölibátus kérdése kapcsán. Ennek az lett a következménye, hogy a cölibátus intézményét nem támogató buddhista szerzetesek létrehozták a thego (taego)⁴⁰ rendet, amely a dzsogje rendhez viszonyítva elég kis rendnek számít. Napjainkban a Szöul központú dzsogje rend legnagyobb és legbefolyásosabb buddhista csoportja közel 8-10 millió hívőt számálál. A 20. század második felében a dzsogje rend minden erőfeszítést megtett, hogy – úgymond – „behozza” az elnyomásban töltött éveket:

„Egy átfogó program született új szerzetesek felszentelésére és oktatására, amelyet négy fő kolostor szolgáltatott: Haeinsa, Songgwangsa, Tongdosa és Sudoksa. Ezek a kolostorok különálló tereket és létesítményeket tartanak fent a son meditációra, a doktrínák oktatására és elsajátítására, a vinájána tanulmányokra, de például a tiszta föld recitációkra is. Ezért ezeket az átfogó kolostorokat chongnimnek, a »fa ágainak« nevezik. Ezt a nevet az itt lakó nagyszámú szerzetes alapján kapták. Emellett ezek a kolostorok megkülönböztetett szereppel bírnak minden más, nagyobb és kisebb kolostorhoz képest.”⁴¹

A buddhista kolostorok szerzetesei két csoportra oszlanak. Egyik csoportjuk meditációval, a tan tanulmányozásával foglalkozik a világtól „távolabb”, a másik csoportjuk pedig a világi feladatokkal foglalkozik: ételt szolgáltat a kolostor lakóinak, intézi az épületek, tulajdonok ügyeit, segítséget nyújt a tanulással elfoglalt szerzetescsoportba tartozó társaknak. Ezt a munkamegosztást tulajdonképpen már a Csoszon-korszak üldöztetései óta gyakorolják a buddhista kolostorokban.⁴²

A buddhizmus gyors terjedésében érdekes módon egyfajta „versenyszellem” is közrejátszik. A protestáns keresztyénység 20. századi expanziója mozgósította a buddhista közösségek terjeszkedési törekvéseit. A protestáns keresztyén példa többek között arra ösztönözte a buddhistákat, hogy ők is iskolák, kórházak és egyetemek alapításába kezdjenek.⁴³ A koreai protestáns felekezetek és a buddhizmus antagonizmusa rendkívül érdekes témának ígérkezik.

E rövid betekintés alapján is láthatjuk, hogy a koreai buddhizmus története érdekes görbületet mutat, amelynek ívelése napjainkban is tovább folytatódik. Az idegen hit gyorsan népszerűvé vált a korai koreai nép körében, és ezt dinasztikus

⁴⁰ Birtalan Ágnes: *i. m.* 203.

⁴¹ Keel, Hee-Sung: *i. m.* 434.

⁴² Uo.

⁴³ Grayson, James Huntley: *Korea – A Religious History*, 184. és Keel, Hee-Sung: *i. m.* 435.

és ideológiai változások törték meg. Bár a koreai buddhizmus elveszítette korábbi pompáját és presztízsét, fennmaradását a kényszerű remeteség és az állandó nehézségek sora sem volt képes megakadályozni. Napjainkban pedig a vallási szempontból oly sokszínű Dél-Korea egyik legjelentősebb vallási tradíciójává küzdötté vissza magát.

Ez a kis összefoglaló korántsem érint minden kérdést és témát, ami a múlt és a jelen koreai buddhizmusával kapcsolatos, viszont remélhetőleg legalább egy általános betekintést engedett a koreai buddhizmus történetébe. Itt nem kerülhetett sor többek között sem a tonghak elemeit a buddhizmus tanításaival ötvöző won buddhizmus, sem pedig a számos érdekes szinkretikus jelenség vázlatos bemutatására, amelyek a koreai buddhizmust jellemzik.

A koreai buddhizmus nemzetközi és dél-koreai kutatói

Itt röviden igyekszem bemutatni a koreai buddhizmus néhány kutatóját. A téma számos kutató érdeklődését keltette fel, ezért a következőkben csupán példákat sorolok fel a teljesség igénye nélkül.

Elsőként Robert E. Buswell, Jr. (1953–) nevét érdemes megemlíteni, aki a Kaliforniai Egyetem tanára, s aki a téma egyik legjelentősebb amerikai tudósa. Buswell a koreai seon (zen)⁴⁴ buddhizmussal kapcsolatos kutatásairól ismert. Számos könyvet és cikket írt a koreai buddhizmusról, és döntő szerepet játszott a koreai buddhista hagyományok nyugati megértésének elősegítésében. Jelentős munkái többek között az 1992-ben megjelent *The Zen Monastic Experience: Buddhist Practice in Contemporary Korea*⁴⁵ és a *Religions of Korea in Practice*.⁴⁶

A következő kutató a brit John Jorgensen (1952–), a kínai és koreai buddhizmus szakértője, aki a téma művészeti, valamint kultúrtörténeti vonatkozásaira is kitékint. Ő lefordította és bevezetéssel látta el Taesa, Sosan *A Handbook of Korean Zen Practice: A Mirror on the Sŏn School of Buddhism (Sŏn'ga kwigam)*⁴⁷ című könyvét, és kutatta a koreai buddhizmus hatását a térségben.

⁴⁴ A koreai buddhizmus jelentős irányzata az úgynevezett seon iskola, amely a japán zen iskola koreai megfelelője. Seon jelentős hangsúlyt fektet a meditációra (koreai nyelven „seon”, japánul „zen”) mint a megvilágosodás elérésének eszközére.

⁴⁵ Buswell, Robert E., Jr.: *The Zen Monastic Experience: Buddhist Practice in Contemporary Korea*. Princeton University Press, Princeton, NJ 1992.

⁴⁶ Buswell, Robert E., Jr.: *Religions of Korea in Practice*. Princeton Readings in Religions, Vol. 3. Princeton University Press, Princeton, NJ 2007.

⁴⁷ Taesa, Sosan: *A Handbook of Korean Zen Practice: A Mirror on the Sŏn School of Buddhism (Sŏn'ga kwigam)*. Korean Classics Library: Philosophy and Religion. Translated and with an introduction by Robert E. Buswell Jr. University of Hawaii Press, Honolulu 2015.

Érdemes továbbá megemlíteni Lewis R. Lancaster (1932–) nevét is, aki a Kaliforniai Egyetem kutatójaként többek között a *The Korean Buddhist Canon*⁴⁸ című munkájával járult hozzá jelentősen a kelet-ázsiai buddhizmus, illetve koreai irányzatainak tanulmányozásához. Munkája felöleli a buddhista szent iratokat, a fordítástudományt és a buddhista szövegek digitalizálását.

A témát természetesen számos koreai kutató is vizsgálja. Sung Bae Park (1933–) szintén jelentős mértékben járult hozzá a kelet-ázsiai buddhizmus tanulmányozásához, különös tekintettel a koreai buddhizmusra. Munkássága magában foglalja a koreai seon buddhizmus kutatását, valamint a buddhizmus és a bennszülött koreai vallási hagyományok integrációját. Egyes munkái angol nyelven is elérhetőek, mint például a *Buddhist Faith and Sudden Enlightenment*⁴⁹ és a *One Korean's Approach to Buddhism*.⁵⁰

Hwansoo Ilmee Kim (1970–), a Yale vallástudományi tanszékének kutatója a koreai buddhizmusra, a vallási szinkretizmusra és a kelet-ázsiai buddhizmusra szakosodott, tehát a buddhizmus, a konfucianizmus és az őslakos koreai vallási gyakorlatok közötti kölcsönhatásokat vizsgálja. A koreai és japán buddhizmus történetéről szóló munkái mellett megemlítendő a Jim Y. Park társszerzővel írt *New Perspectives in Modern Korean Buddhism*⁵¹ című könyve.

Bongkil Chung (1936), aki jelentős mértékben hozzájárult a koreai buddhizmus tanulmányozásához, különösen a buddhista filozófia és a kelet-ázsiai összehasonlító filozófia területén fejtette ki munkásságát. Angol nyelven is elérhető kötetének címe *An Introduction to Won Buddhism (Wonbulgyo)*.⁵²

A modern koreai buddhista szerzetes, Beopryun Sunim, más néven Chong Go a koreai buddhizmus tudományos megértéséhez járult hozzá munkásságával. A buddhizmusról és a meditációról írt munkái által betekintést nyújtott a kortárs gyakorlatokba.

A szintén buddhista szerzetes és tudós Hae-ju Sunim, más néven Seokjeon, a koreai buddhizmus történelmi fejlődését kutatta, de emellett a hagyományos buddhista tanítások és a modern aggodalmak közötti szakadék áthidalásával is foglalkozott.

⁴⁸ Lancaster, Lewis R.: *The Korean Buddhist Canon: A Descriptive Catalogue*. Center for Korean Studies, UC Berkeley Book 4. University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 1979.

⁴⁹ Park, Sung Bae: *Buddhist Faith and Sudden Enlightenment*. Suny Series in Religious Studies. State University of New York Press, New York 1983.

⁵⁰ Park, Sung Bae: *One Korean's Approach to Buddhism: The Mom/Momjit Paradigm*. Suny Series in Religious Studies. State University of New York Press, Albany 2009.

⁵¹ Kim, Hwansoo Ilmee – Park Jim Y.: *New Perspectives in Modern Korean Buddhism: Institution, Gender, and Secular Society*. State University of New York Press, Albany 2022.

⁵² Chung, Bongkil: *An Introduction to Won Buddhism (Wonbulgyo)*. Won Buddhist Press, Iri, Korea 1994.

Heo Gyun a koreai és a kelet-ázsiai buddhizmust kutatta. A buddhista szent iratok feltárása mellett a koreai buddhista gondolkodás történelmi fejlődését is vizsgálta, és doktrinális tanulmányokat közölt.

A protestáns keresztyénség és a buddhizmus kapcsolatát vizsgáló kutatók

A protestantizmus és a buddhizmus általánosító fogalmak. Mindkettő széles skálán értelmezhető és szerteágazó „vallás-komplexum”, ezért összevetésük még egy kultúrkörre és jól körülhatárolt időszakra szűkítve is igen nagy kihívást jelent. A következőkben néhány olyan kutatót fogok felsorolni, akik a koreai buddhizmus és a protestáns keresztyénség közötti kapcsolattal foglalkoztak kultúrtörténeti, vallástudományi vagy teológiai szempontból.

A fentebb már említett Jin Y. Park szakterületei az összehasonlító vallástörténet és a vallásfilozófia. Ő a koreai buddhizmus és keresztyénség közötti kölcsönhatások kérdésével foglalkozik. A *Won Buddhism, Christianity and Interreligious Dialogue*⁵³ című tanulmányában az említett hagyományok filozófiai dimenzióit és a koreai kultúrára gyakorolt hatását vizsgálja, és betekintést nyújt a koreai fő vallási hagyományok közötti történelmi és kulturális dinamikába.

Teológusként és a vallásközi párbeszéd aktivistájaként Chung Hyun Kyung (1981–) közvetít a buddhizmus és a keresztyénség között. Írásaiban gyakran e hagyományok metszéspontjait, valamint a kölcsönös megértés és együttműködés lehetőségét kutatja.

Hwansoo Kim szintén hozzájárult a koreai buddhizmus és a keresztyénség kapcsolatának feltárásához. Kutatásai a vallási szinkretizmus és e kölcsönhatások kulturális vonatkozásaira terjednek ki.

Jin Young Choi, aki a müncheni Ludwig-Maximilians Egyetem kutatója, a vallástudományokra összpontosítva vizsgálja a buddhizmus és a keresztyénség találkozását Koreában, és hozzájárul a kulturális és vallási dinamika megértéséhez a koreai kontextusban.

A konfucianizmussal és a keresztyénséggel kapcsolatos munkái mellett David Kyuman Kim (Connecticut College) a buddhizmus és a keresztyénség metszéspontjait is vizsgálta Kelet-Ázsia kontextusában. Kutatásai a vallásközi találkozások kulturális és filozófiai dimenzióit vizsgálják.

Seong Nae Kim (Sogang Egyetem, Korea) kutatásai a koreai vallási környezetre terjednek ki, beleértve a buddhizmus és a keresztyénség közötti kölcsönhatásokat. Munkái megvilágítják e vallási találkozások történelmi és jelenkori dimenzióit.

⁵³ Park, Jin Y.: *Won Buddhism, Christianity, and Interreligious Dialogue*. In: *Journal of Korean Religion* 51 (2014/1), 109–131.

A buddhizmus és a protestáns keresztyénség között húzható párhuzamok a Koreai-félszigeten

A következőkben néhány olyan szempontot sorolok fel röviden, amelyek mentén párhuzamokat lehet vonni a koreai buddhista hagyományok és a térségre jellemző protestáns keresztyénség között.

Elsőként a kulturális integráció kérdését érdemes felvetni. A koreai buddhizmus, majd pedig a Koreai-félszigetre érkező protestáns keresztyénség is a helyi kultúrába integrálódott. Így mindkét „idegenből” érkező vallásban felfedezhetjük a hagyományos koreai szokások, illetve művészet és filozófia közös elemeit. A koreai buddhizmus és a koreai keresztyénség szinkretizmusa⁵⁴ jól látható bizonyos pontokon a koreai vallási és kulturális élet különböző aspektusaiban, ezért elengedhetetlen annak felismerése, hogy ezek a hagyományok külön identitást és doktrinális különbségeket foglalnak magukban.

A buddhizmus kelet-ázsiai formái, például a kínai, a japán és a koreai buddhizmus esetében jelentős szinkrétist észlelhetünk a konfucianizmussal, a taoizmussal és az őslakos népi vallásokkal. Ez a szinkrétizmus pedig sajátos kelet-ázsiai buddhista hagyományok kialakulásához vezetett. A koreai buddhizmus a helyi sámánisztikus és konfuciánus hagyományokkal keveredett, és ez a buddhizmus sajátos formájához vezetett a Koreai-félszigeten.⁵⁵ Ezen belül Korea sámánisztikus hagyományai kifejezetten hatással voltak a koreai buddhizmus bizonyos aspektusaira.⁵⁶ A folytatásban Ninian Smart vallási dimenziója alapján foglalom össze a tág értelemben vett koreai buddhizmus és keresztyénség között fennálló egyezési és eltérési pontokat.⁵⁷

⁵⁴ A szinkretizmus nem egységes vagy általánosan elfogadott vallástudományi fogalom, használata pedig szakterülettől és témától függően eléggé sokféle. Ezt a kérdéskört a *Pró és kontra a szürke zónában. A szinkretizmus fogalma és kérdésköre a dél-koreai protestáns karizmatikus mozgalmak és a sámánisztikus hagyományok közötti kapcsolat szemszögéből* című írásomban igyekeztem körbejárni. Ld. *Református Szemle* 115. (2022/2), 136–172.

⁵⁵ Grayson, James Huntley: Religious Syncretism in the Shilla Period: The Relationship between Esoteric Buddhism and Korean Primeval Religion. In: *Asian Folklore Studies* 43 (1984/2), (185–198) 192.

⁵⁶ Grayson, James Huntley: The Accommodation of Korean Folk Religion to the Religious Forms of Buddhism: An Example of Reverse Syncretism. In: *Asian Folklore Studies* 51 (1992/2), 199–217.

⁵⁷ Smart, Ninian: *Dimensions of the Sacred: An Anatomy of the World's Beliefs*. University of California Press, Berkeley 1996.

1. Gyakorlati és rituális dimenzió

A buddhista rituális gyakorlatok bizonyos elemei megfigyelhetőek néhány koreai keresztyén szokásban. Például különösen a karizmatikusabb vagy ökumenikusabb irányultságú keresztyén csoportok vették át a buddhista hagyományokra emlékeztető éneklési és meditációs technikákat. Erre egy konkrét példa az úgynevezett „yebaerobics” (istentiszteleti „aerobik”) jelenség, amelynek során általában a fiatalabb gyülekezeti tagok egy előre betanult koreográfia vagy spontán ritmikus mozgás kíséretben adnak elő dicsőítő énekeket.

Párhuzamokat lehet felfedezni az egészség és a fizikai gyógyulás vonatkozásában is. A konkrét társadalmi szerepvállalás keretei között fenntartott kórházak és gyógyuló központok mellett mind a buddhizmus, mind a keresztyénség végez spirituális gyógyító gyakorlatokat is. A templomok és szentélyek a vigasztalás és a menedék helyeiként szolgálnak a spirituális vagy érzelmi gyógyulást kereső egyének számára. Viszont a protestáns keresztyénség esetében a fizikai gyógyulásra vágyó hívek testi gondjaikkal, nehézségeikkel is fordulhatnak lelkészükhöz vagy közösségükhöz. Így a hit általi gyógyulás és gyógyítás számos formája figyelhető meg a koreai keresztyén gyülekezetek hétköznapi gyakorlatában.

Mindkét hagyománynak vannak zarándokhelyei is, amelyek vonzzák a spirituális élményekre vágyó híveket. Míg a buddhisták a szent hegyeket látogatják, addig a keresztyének általában zarándoklatokra indulnak jelentős templomokhoz vagy vallási helyekhez, hogy ott az elvonultságban töltsék fel spirituálisan. Sok buddhista szentély eleve hegyekre épült. Ilyen például a Geumgangsán-hegy. Korea nemzetközileg is ismert a buddhista „temple stay” (alvás a szentély területén) programjairól, ahol az egyének autentikus környezetben nyerhetnek tapasztalatot a buddhista szerzetesek és apácák mindennapi életéről. Ez a kezdeményezés lehetővé teszi az emberek számára, hogy részt vegyenek a meditációkban és rituálékban, és hogy első kézből ismerjék meg a buddhista filozófiát. Ezekhez a szentélyekhez és zarándokhelyekhez hasonlóan a koreai keresztyén közösségek is kedvelik a hegyek, eldugott természeti helyek ölelésében tartott elvonulásokat, imaközpontokat. A Yoido Teljes Evangéliumi Egyház Osanriban található Choi Jashil⁵⁸ nevet viselő zarándoklat központja például egy úgynevezett ima-hegyen található. Az ilyen jellegű helyválasztás nem elszigetelt jelenség a koreai protestáns zarándokhelyek esetében. A korai kelés és az úgynevezett hajnali istentisztelet vagy közös ima a koreai kontextusban szintén szorosan összefügg a buddhista vallási és kulturális háttérrel. Andrew Eungi Kim a következőt írja:

⁵⁸ Choi Jashil az alapító lelkész anyósa és aktív gyülekezeti tag volt.

„A koreai protestantizmus egyik legnyilvánvalóbb buddhista hatása a mindennapi hajnali imádkozás, amely nyáron általában hajnali 4:30-kor, télen pedig 5:30-kor kezdődik. Az imádkozás ezen egyedülálló és széles körben gyakorolt formája az 1900-as évek óta van szokásban a koreai protestánsok körében. A kora reggeli meditációt és imádkozást a lélek és az elme tisztaságának elérése érdekében tartották értékesnek a buddhizmusban, a koreai protestánsok pedig ugyanezen okból fogadták el ezeket a gyakorlatokat protestáns rituálékként. A legtöbb protestáns szenvedélyesen hitte, hogy a kora reggeli ima nemcsak a szellemi megtisztulást segíti elő, hanem azt is, hogy az Istennel való kommunikáció a legfontosabb, s így a nap legelső tevékenysége kell hogy legyen. Ezért sok protestáns minden reggel a templomba ment imádkozni, és ez oda vezetett, hogy a kora reggeli imádkozás intézményesült a koreai protestantizmusban.”⁵⁹

2. Tárgyi dimenzió

Bár nem gyakori jelenség, hogy a konkrét buddhista szimbólumok és képek beépültek a koreai keresztyén művészetbe és építészetbe, mégis találunk példákat

Seoul Sungnam Gyülekezet templomának
ólomüveg ablaka
(Fotó: Lőrinczi Petra)

erre. A buddhista ikonográfiában gyakran megjelenő lótuszmotívumokhoz hasonlóan a keresztyén műalkotásokban is fellelhetők virágok a templomok díszítőelemeiben. A hagyományos koreai építészeti stílusok adaptálása az egyházi épületek esetében és a kalligráfia alkalmazása a keresztyén művészetben szintén jó példa erre a kölcsönhatásra.

A mellékelt képen látható Krisztus-ábrázolás mellett a koreai nemzeti virág, a kerti mályvacserje és a cseresznye-virág is látható. A szöuli presbiteriánus Seoul Sungnam Gyülekezet templomának⁶⁰ ólomüveg ablakán számos olyan szimbólum fedezhető fel, amely eltér a nyugati hagyományoktól. A kerti mályvacserje és a cseresznyevirág díszítőelemei mellett még más koreai nemzeti

⁵⁹ Kim, Andrew Eungi: The Protestant Church and Religious Syncretism in South Korea. In: *Journal of Daesoon Academy of Sciences* 19 (2005), (125–143) 130. (koreai nyelven: 한국개신교와 종교 혼합주의).

⁶⁰ Ld. Seoul Sungnam Presbyterian Church. <http://www.sungnamch.or.kr/> (2024. jún. 2.).

jelképek is körülveszik Krisztus alakját. A középkori ólomüveg-ábrázolásokat felidéző alkotás alsó részén a Koreai Köztársaság zászlaján is látható piros-kék jin-jang taoista szimbólumot is felfedezhetjük. Emellett a Krisztus háttérében megjelenített hegyek és a lábánál futó Han folyó Korea domborzati és növényzeti jellegzetességeit is tükrözik. Az élénk színhasználat és a növények a koreai dancheong épületfestészet buddhista vonásait idézik.

3. Narratív és mitikus dimenzió

A koreai buddhizmusban a narratív és a mitikus dimenziók mélyen összefonódnak olyan buddhista alakok történeteivel, tanításaival és életével, mint amilyen Buddha volt, vagy például Avalókitésvara (Koreában Gwanseum néven ismert) bodhiszattva. Ezek a történetek nemcsak vallási szöveggként szolgálnak, hanem olyan kulturális örökségek is, amelyek formálják a koreai identitást és spiritualitást. A koreai kereszténység narratív dimenziója magában foglalja a koreai kereszténység történetét, amelynek kezdeti időszakát különösen a Joseon-dinasztia idején jellemezte a súlyos üldöztetés, majd az ezt követő gyors gyarapodás a 20. században. A korai koreai mártírok történetei, például azokéi, akiket a római katolikus egyház szentté avatott, és az első keresztény közösségek létrehozásáról szóló narratívák központi szerepet játszanak a koreai keresztény identitásban. Emellett a dél-koreai átalakulásról szóló narratíva, amelyet gyakran a kereszténység hatásának tulajdonítanak, ennek a dimenzióknak egyik fontos aspektusa.

A mítoszok koreai buddhizmusban és a kereszténységben is arra szolgálnak, hogy választ adjanak alapvető emberi kérdésekre, és értelmet adjanak a szenvedésnek, az életnek és a halálnak. Míg a buddhista mítoszok gyakran a szamszára ciklusára és a megvilágosodáshoz vezető útra összpontosítanak, a Biblia a teremtést, a bukást és a megváltást hangsúlyozza. A narratívák mindkét vallásban az azonoság és a folytonosság érzését biztosítják. A koreai buddhizmusban a narratívák a tágabb buddhista hagyományhoz és Korea történelmi és kulturális környezetéhez kapcsolják a gyakorlókat. A koreai kereszténység üldözésről és túlélésről szóló narratívái a mártíromság és a küldetés globális keresztény narratívájához kötik a hívőket, s eközben beágyazzák őket Korea modern történelmébe.

4. Tapasztalati és érzelmi dimenzió

A koreai buddhizmus legjelentősebb tapasztalati gyakorlata a meditáció, különösen a seon (zen) meditáció. A gyakorlók meditációkban vesznek részt, hogy elérjék a végső valóság közvetlen megtapasztalását, amit a zen terminológiában megvilágosodásnak neveznek. A súnjata (üresség) tapasztalata központi szerepet játszik ebben a gyakorlatban. Ezt a meditatív élményt gyakran úgy írják le, mint mély békét, világosságot és a létezés természetébe való betekintést.

A buddhista rituálékban való részvétel, mint például a szútrák éneklése, a leborulás és rituálék felajánlása, lehetővé teszi a gyakorlók számára, hogy érzelmi-
leg kapcsolódjanak Buddha tanításaihoz. Ezek a rituálék arra szolgálnak, hogy az odaadás érzését, az áhítatot, valamint a buddhista közösséggel és a kozmikus
renddel való kapcsolat átélését keltsék. Például a *Szív-szútra* éneklése nem pusztán felolvasás, hanem tapasztalati aktus, amely mély érzelmi rezonanciához vezethet az üresség és az együttérzés tanításaival. A koreai buddhizmus érzelmi dimenziója a béke, az együttérzés és az összetartozás érzése körül forog. A koreai buddhizmus kulcsfontosságú érzelmi élménye az együttérzés (karuná) művelése, különösen az Avalókitévarának, azaz Gwanseumnak szentelt gyakorlatokon keresztül. A Gwanseum határtalan együttérzésével való érzelmi rezonancia arra készíti a gyakorlókat, hogy empátiát és szeretetet érezzenek minden érző lény iránt, ami a buddhista út központi része.

A koreai kereszténységben a tapasztalati dimenzió erősen kötődik az istentiszteletekhez, az imádkozáshoz és az Istennel való személyes találkozásokhoz. Sok koreai keresztény gyülekezetben, különösen a pünködsi felekezetekben a hívőknek karizmatikus élményeik lehetnek, mint például a nyelveken szólás, a prófécia vagy a „lélek által megöletett” élmény. Ezeket az élményeket a Szentlélekkel való közvetlen találkozásnak tekintik, és olyan erős érzelmek kísérik őket, mint az öröm, az ekstázis vagy a félelem. Emellett a koreai kereszténység tapasztalati dimenziójának egyik fontos aspektusa a megtérés vagy az „újjászületés” élménye. Sok koreai keresztény úgy írja le a maga megtérését, mint egy átalakító élményt, amelyet a bűnbánat, a megbocsátás és a Jézus Krisztussal újonnan felfedezett kapcsolat jellemez. Ez az élmény gyakran a megújulás és a cél mély érzelmi érzését hozza magával.

5. Társadalmi és intézményi dimenzió

A koreai buddhizmus a szerzetesi közösségek köré összpontosul, a templomok pedig az elsődleges társadalmi egységek. Ezek a szerzetesi közösségek nemcsak vallási központok, hanem jelentős szerepet játszanak a kulturális hagyományok, művészetek és oktatás megőrzésében és továbbadásában is. Szerzetesek és apácák élnek ezekben a közösségekben, ahol szigorú magatartási kódexhez ragaszkodnak, és olyan gyakorlatokat folytatnak, mint a meditáció, a tanítás és a közösségi szolgálat.

A koreai laikus buddhista közösség a társadalmi dimenzió lényeges eleme is. A laikus buddhisták gyakran látogatják a templomokat, rituálékon vesznek részt, és adományokkal, illetve önkéntes munkával támogatják a szerzetesi közösséget. A buddhizmus befolyásolja a családi életet, különösen olyan rituálék által, mint

az ősi rítusok (jesa) és az átmenet rítusai (például a temetések), amelyeket gyakran buddhista elemekkel hajtanak végre.

A koreai kereszténység élen jár a szociális jóléti kezdeményezésekben, beleértve a kórházakat, iskolákat és árvaházakat. A politikai zűrzavar időszakában, mint amilyen például az 1970-es és 1980-as évek demokráciáért folytatott küzdelme volt, számos keresztény vezető és egyházi közösség játszott létfontosságú szerepet az emberi jogok, a társadalmi igazságosság és a demokratikus reformok támogatásában. Ez az aktivizmus maradandó hatást gyakorolt a koreai társadalomban, és összefonta az egyházat a nemzet modern történelmével. A keresztyén etika jelentősen befolyásolta a koreai társadalmi értékeket, különösen a családi életet, az oktatást és a társadalmi felelősségvállalást. A kemény munka, a fegyelem és a közösségi szolgálat hangsúlyozása gyakran összhangban áll a tágabb konfucianus értékekkel, és ez erős erkölcsi erővé teszi a kereszténységet a társadalomban.

A buddhizmus hatása inkább kulturális és történelmi; olyan értékeket és hagyományokat formál, amelyek mélyen beágyazódnak a koreai identitásba. A keresztyénség, különösen társadalmi aktivizmusa és oktatási kezdeményezései révén képvisel jelentős erőt a modern Korea formálásában, különösen olyan területeken, mint a demokrácia és a szociális jólét. A koreai buddhizmus és a keresztyénség intézményi struktúrája jelentősen eltér egymástól. A buddhizmus centralizáltabb Koreában, különösen a Jogye-rend irányítása alatt,⁶¹ míg a keresztyénség decentralizáltabb és sokféle felekezetben él. Mindazonáltal mindkét vallás szilárd intézményekkel rendelkezik, amelyek irányítják a vallási életet, az oktatást és a társadalmi kapcsolatokat.

6. Doktrinális és filozófiai dimenzió

A koreai buddhizmus doktrinális dimenziója mélyen a mahájána hagyományokban gyökerezik, hangsúlyozza a négy nemes igazságot, a nemes nyolcérteű utat, valamint a karma és az újjászületés fogalmát. A koreai buddhizmus, különösen a seon (zen) formájában, hangsúlyozza a megvilágosodás (nirvána) meditáción és belátáson keresztül történő elérését. Ezzel szemben a koreai keresztyénség az egy Szentháromság Istenbe vetett hiten, a Jézus Krisztus által felajánlott üdvösségen alapul. A keresztyén tanítás központi eleme a Jézus feltámadásába, az örök életbe és a végső ítéletbe vetett hit. A Biblia a mérvadó szöveg, az eredendő bűn, a megváltás és a túlvilág tana pedig kulcsfontosságú.

⁶¹ Senécal, Bernard: Jesus Christ Encountering Gautama Buddha: Buddhist-Christian Relations in South Korea. In: *Journal of Korean Religions* 5 (2014/1) 81–107.

A koreai buddhizmusban nem hisznek a teremtő istenben. A Buddha-természet fogalma központi helyet foglal el, és ez arra utal, hogy minden lényben megvan a megvilágosodás lehetősége. A középpontban az önmegvalósítás és a valóság valódi természetének megértése áll, éspedig olyan gyakorlatokon keresztül, mint a meditáció. Koreában a keresztyénség a személyes, mindenható Isten létezését tanítja, aki részt vesz az emberiség történelmében. Isten és az emberiség kapcsolata központi jelentőségű, a hangsúlyt pedig az isteni kegyelemre és Jézus Krisztus megváltó áldozatára helyezi.

Az évszázadok során a koreai buddhizmus alkalmazkodott más vallási hagyományokhoz és együtt élt velük, beleértve a sámánizmust és a konfucianizmust. A keresztyénség érkezésével a buddhizmus egy új vallási dinamikával találkozott Koreában, amely a vallások közötti párbeszédhez és néha versengéshez vezetett. A keresztyénségnek, amely a 18. században jutott el Koreába és a 20. században növekedett rohamosan, olyan vallási környezetben kellett eligazodnia, ahol a buddhizmus volt az uralkodó. Ez egyrészt feszültségekhez, másrészt megértésre és párbeszédre irányuló kísérletekhez vezetett: egyes keresztények bálványimádásnak tekintették a buddhista gyakorlatokat, mások pedig közös etikai alapot kerestek.⁶²

7. *Etikai és filozófiai dimenzió*

Bár Dél-Korea szekuláris állam, a keresztyénség továbbra is jelentős befolyást gyakorol a jogra és a közrendre. Ez nyilvánvaló abban a szerepben, amelyet a keresztyén vezetők és szervezetek gyakran vállalnak az erkölcsi és etikai kérdésekről, például az abortuszról, az eutanáziáról és az azonos neműek házasságáról folytatott nyilvános vitákban.

Mind a koreai buddhizmus, mind a kereszténység átfogó etikai kereteket kínál, amelyek irányítják követőik viselkedését. A buddhizmus az együttérzést, az erőszakmentességet és az egymásrautaltságot hangsúlyozza, és olyan etikus magatartásra ösztönöz, amely minimalizálja a károkat és elősegíti minden lény jólétét. A kereszténység a szeretetet, az igazságosságot és a feddhetetlenséget hangsúlyozza, és olyan etikus magatartást bátorít, amely összhangban van Jézus tanításaival és a Biblia parancsolataival. Noha a két vallás konkrét etikai irányelvei különböznek egymástól, mindkettő olyan erkölcsös életet hirdet, amely mások jólétét keresi.

⁶² Oh, Kang-nam: *The Christian-Buddhist Encounter in Korea*. In: Buswell, Robert E. – Lee, Timothy S. (eds): *Christianity in Korea*. University of Hawaii Press, Honolulu 2006, (371–386) 375.

Bár eltérő módon, mindkét vallás történelmileg befolyásolta a koreai jogrendszert. A buddhizmus befolyása a koreai történelem korábbi időszakában, különösen a Korjő-dinasztia idején volt hangsúlyosabb, a kereszténység a modern jogi fejleményekre volt közvetlenebb hatással, különösen az emberi jogok és a társadalmi igazságosság összefüggésében. A jogi kérdésekkel mindkét vallás foglalkozik a jelenben is, és gyakran olyan politikát szorgalmaz, amely tükrözi etikai tanításait.⁶³

Konklúzió

Koreában a 4. század folyamán bevezetett buddhizmus lett az uralkodó vallás, és hatást gyakorolt a koreai kultúrára, művészetre és filozófiára. Jelentős szerepet játszott a Korjő-dinasztia (918–1392) és Csoszon-dinasztia (1392–1910) korai szakaszában, viszont ez megszűnt a konfucianizmus térhódítása miatt. A kereszténység, különösen a protestantizmus és a katolicizmus a 18. és 19. század végén kezdett elterjedni Koreában és gyorsan növekedett a 20. században, részben a modernizációval, az oktatással és a társadalmi reformmal való kapcsolata révén.

A két vallás az etikus életvitelt, az együttérzést és az altruizmust hirdette, ez a közös alap elősegítette a kölcsönös tiszteletet és a vallási gyakorlatok szinkréziséét. Például a keresztyén jótékonyági munka és a buddhista együttérzési kezdeményezések gyakran keresztezik egymást a közösségi szolgálatban. Egyes koreaiak buddhista meditációs technikákat építették be a keresztyén imagyakorlatokba. Ez a meditáció a vallási határokon túlmutató spirituális fegyelem szélesebb körű elfogadását tükrözi. A koreai kereszténység alkalmazkodott ahhoz, hogy magában foglalja a hagyományos koreai spiritualitás aspektusait. Például a keresztyén istentiszteletek magukban foglalhatnak olyan zenét és művészeti formákat, amelyek buddhista eredetűek.

Egyre hangsúlyosabb a vallásközi párbeszéd mozgalma, és a filozófiai, valamint teológiai kérdéseket megvitató buddhista és keresztyén vezetők kölcsönös megértésre jutnak és megerősítik együttműködésüket. Sok koreai kettős vallási identitást képvisel: a családi hagyományaik lehetnek buddhisták, de a személyes hitük keresztyén, vagy fordítva. Ez a kettős identitás gyakran pragmatikus alkalmazkodás Korea sokszínű vallási tájához.

A budhisták és keresztyének együttműködése figyelemre méltó a társadalmi igazságosság ügyében, az emberi jogok és a környezetvédelem terén. A kereszténység és a buddhizmus közötti szinkretizmus elősegítette a vallási tolerancia kul-

⁶³ Park, Chung-Shin: *Protestantism and Politics in Korea*. University of Washington Press, Seattle–London 2003, 174.

túráját Koreában, ahol a különböző vallási közösségek gyakran békésen élnek egymás mellett, és együttműködnek a társadalmi kérdésekben. A koreai keresztyénység és a buddhizmus szinkrézise rávilágít a vallási gyakorlatok rugalmasságára és alkalmazkodóképességére. Bár a doktrinális különbségek továbbra is fennállnak, a gyakorlatok keveredése a különféle spirituális utak szélesebb körű kulturális elfogadását és integrációját tükrözi. Ez a szinkretizmus nemcsak gazdagítja Korea szellemi táját, hanem egyedi kulturális identitás kialakulásához is vezet, amely egyaránt értékeli a hagyományokat és a modernitást.

Felhasznált irodalom

- Birtalan Ágnes: A buddhizmus mint államvallás története és stratégiái Koreában: Hoguk Pulgyo (護國佛教). In: Szilágyi Zsolt – Hidas Gergely (szerk.): *Buddhizmus*. Vallástudományi Könyvtár VI. L'Harmattan Kiadó, Budapest 2013, 189–208.
- Buswell, Robert E., Jr.: *Religions of Korea in Practice*. Princeton Readings in Religions, Vol. 3. Princeton University Press, Princeton, NJ 2007.
- Buswell, Robert E., Jr.: *The Zen Monastic Experience: Buddhist Practice in Contemporary Korea*. Princeton University Press, Princeton, NJ 1992.
- Chung, Bongkil: *An Introduction to Won Buddhism (Wonbulgyo)*. Won Buddhist Press, Iri, Korea 1994.
- Cohen, Richard S.: Discontented Categories: Hīnayāna and Mahāyāna in Indian Buddhist History. In: *Journal of the American Academy of Religion* 63, (1995/1), 1–25.
- Cox, Collett: Mainstream Buddhist Schools. In: Buswell, Robert E. Jr (ed. in chief): *Encyclopedia of Buddhism*. Vol. 1. Macmillan Reference USA, New York – Detroit etc. 2004, 501–507.
- Csoma Mózes: *Korea. Egy nemzet, két ország – A közös gyökerektől*. Második, bővített kiadás. Napvilág Kiadó, Budapest 2013.
- Gnanaoka, V. M.: The Noble Eight-fold Path as Mundane Path and as a Constituent of Supra-mundane Path – A Philosophical Interpretation. In: *5th International Buddhist Conference – IBC 2019: “Buddhism: Beyond Religious Extremism”, 6th December 2019*. Bhiksu University of Sri Lanka, Anuradhapura 2019, (191–193) 191. [Research & Publications. Digital Repository. http://repo.busl.ac.lk/bitstream/handle/1/382/IBC-2019_191.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2024. jún. 2.)].
- Grayson, James Huntley: *Korea – A Religious History*. Revised edition. Routledge Curzon, New York 2002.
- Grayson, James Huntley: Religious Syncretism in the Shilla Period: The Relationship between Esoteric Buddhism and Korean Primeval Religion. In: *Asian Folklore Studies* 43 (1984/2), 185–198.

- Grayson, James Huntley: The Accommodation of Korean Folk Religion to the Religious Forms of Buddhism: An Example of Reverse Syncretism. In: *Asian Folklore Studies* 51 (1992/2), 199–217.
- Hirakawa, Akira: *A History of Indian Buddhism: From Śākyamuni to Early Mahāyāna*. Translated and edited by Paul Groner. No. 19. Motilal Banarsidass Publ., Delhi 1993.
- Hirakawa, Akira: The Rise of Mahayana Buddhism and its Relationship to the Worship of Stupas. In: *Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko, the Oriental Library* 22 (1963), 57–106.
- Keel, Hee-Sung: Korea. In: Buswell, Robert E. Jr (ed. in chief): *Encyclopedia of Buddhism*. Vol. 1. Macmillan Reference USA, New York – Detroit etc. 2004, 430–435.
- Kim, Andrew Eungi: The Protestant Church and Religious Syncretism in South Korea. In: *Journal of Daesoon Academy of Sciences* 19 (2005), 125–143. (koreai nyelven: 한국개신교와 종교 혼합주의).
- Kim, Hwansoo Ilmee – Park Jim Y.: *New Perspectives in Modern Korean Buddhism: Institution, Gender, and Secular Society*. State University of New York Press, Albany 2022.
- Lancaster, Lewis R.: *The Korean Buddhist Canon: A Descriptive Catalogue*. Center for Korean Studies, UC Berkeley Book 4. University of California Press, Berkeley–Los Angeles–London 1979.
- Oh, Kang-nam: The Christian-Buddhist Encounter in Korea. In: Buswell, Robert E. – Lee, Timothy S. (eds): *Christianity in Korea*. University of Hawaii Press, Honolulu 2006, 371–386.
- Park, Chung-Shin: *Protestantism and Politics in Korea*. University of Washington Press, Seattle–London 2003.
- Park, Jin Y.: Won Buddhism, Christianity, and Interreligious Dialogue. In: *Journal of Korean Religion* 51 (2014/1), 109–131.
- Park, Sung Bae: *Buddhist Faith and Sudden Enlightenment*. Suny Series in Religious Studies. State University of New York Press, New York 1983.
- Park, Sung Bae: *One Korean's Approach to Buddhism: The Mom/Momjit Paradigm*. Suny Series in Religious Studies. State University of New York Press, Albany 2009.
- Ruzsa Ferenc: A legnagyobb buddhista filozófusok. In: Szilágyi Zsolt – Hidas Gergely (szerk.): *Buddhizmus*. Magyar Vallástudományi Könyvtár, VI. Vallástudományi Társaság – L'Harmattan, Budapest 2013, 79–93.
- Schopen, Gregory: Mahāyāna. In: Buswell, Robert E. Jr (ed. in chief): *Encyclopedia of Buddhism*. Vol. 1. Macmillan Reference USA, New York – Detroit etc. 2004, 492–499.
- Senécal, Bernard: Jesus Christ Encountering Gautama Buddha: Buddhist-Christian Relations in South Korea. In: *Journal of Korean Religions* 5 (2014/1) 81–107.
- Silk, Jonathan A.: Mahayana. Monastic and Philosophical Traditions. In: *Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Mahayana/Monastic-and-philosophical-traditions> (2024. jún. 2.)

Smart, Ninian: *Dimensions of the Sacred: An Anatomy of the World's Beliefs*. University of California Press, Berkeley 1996.

Tarr Dániel: Mahájána buddhizmus. In: *Buddhism and Oriental Thought*. <https://web.archive.org/web/20100820073940/http://tarrdaniel.freeweb.hu/documents/Mahayana/mahajana.htm> (2024. jún. 2.).

Taesa, Sosan: *A Handbook of Korean Zen Practice: A Mirror on the Sŏn School of Buddhism (Sŏn'ga kwigam)*. Korean Classics Library: Philosophy and Religion. Translated and with an introduction by Robert E. Buswell Jr. University of Hawaii Press, Honolulu 2015.

* * *

This paper provides a concise introduction to Korean Buddhism, Confucianism and Neo-Confucianism, examining their relationship with Protestant Christianity, which emerged on the Korean Peninsula in the 19th century. Initially, the main aspects of Buddhism are discussed. The paper briefly highlights the contributions of Hungarian, Korean and other international researchers on the topic. It aims to identify the key points through which the relationship between Buddhism and Protestant Christianity can be explored.

Keywords: South Korea, Buddhism, Christianity, inter-religious relations, syncretism.